

JAVNE STATUSNE OVLASTI ZAPOVJEDNIKA BRODA

Dr. sc. Nenad Hlača, izvanredni profesor
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

UDK: 347.793.1
Ur.: 20. lipnja 2002.
Pr.: 3. srpnja 2002.
Pregledni znanstveni članak

Rad sadrži pregled statusnih ovlasti zapovjednika broda koje u pravilu na kopnu obavljaju nadležni organi države. Prikazano je stanje prema Pomorskom zakoniku Republike Hrvatske i prema Pravilniku u slučaju rođenja ili smrti, nalaska napuštenoga novorođenoga djeteta, primitku izjave posljednje volje i postupku s imovinom umrlih osoba na brodu. Pojašnjeni su instituti povezani s tom problematikom, a uređeni su Zakonom o proglašenju nestalih osoba umrlim i dokazivanju smrti, Obiteljskim zakonom i Zakonom o nasljeđivanju.

Ključne riječi: *zapovjednik broda, rođenje djeteta na brodu, smrt na brodu, nahoče na brodu, brodska oporuka, proglašenje nestale osobe umrlom.*

1. Brodovi i ljudi nerazdvojno su povezani. Stupanjem na brod čovjek brodu udahnuje dušu, ali ga istovremeno čini ranjivim, bez obzira na stupanj razvoja tehnologije, ovisnim o ljudskim vrlinama, slabostima, manama. Osim toga čovjek na brod donosi život, a slijedom toga i promjene osobnih statusnih stanja, rođenje, možda ženidbu, smrt... I kad dodirneš prstom more, ili jutrom pogledaš to zarazno plavetnilo,¹ nastane osjećaj da si dodirnuo pogledom čitav svijet i otvorio si slobodne puteve do kraja svijeta. Ali tu kod nas samo u mašti, jer odavno nema reda plovidbe na putničkim brodovima duge plovidbe s polascima iz Rijeke... Ali isto tako kad se u svečanim prigodama baci vijenac u more, simbolično se odaje počast za sve one koji su ovozemaljski život okončali u tom dubokom plavetnilu. Budući da se ploviti mora, mora se i u kolektivnom sjećanju osjetiti trajan trag poštovanja prema hrabrosti i odvažnosti tih žrtava mora.² Čini se da nigdje nije

¹ Kao svoj epitaf izabrah stih sa skulpture u San Benedetto del Tronto: "Lavorare, lavorare, lavorare, preferisco il rumore del mare".

² Hlača, Vinko, Hrvatsko pomorsko pravo, izabrani radovi, Rijeka, 2001. godine, iscrpno o povijesnom razvoju Pomorskog prava na hrvatskoj obali Jadrana str. 3-22, i o pomorskopравnim normama u Krčkom statutu str. 23-38.

moguće osjetiti veći nacionalni ponos i poštovanje iskazano jednom moreplovcu no što je to u Lisabonu. Kad se s vrha spomenika Padrao dos descobrimentos pogleda karta svijeta izrađena na tlu i godina 1498. u kojoj je Vasco Da Gama doplovio do Indije, tada se veličina tog poduhvata teško može uspoređivati s nekim drugim dostignućima čovjeka. Nacionalni ponos koji se osjeti kada se izgovori to ime, Vasco da Gama, teško da se može usporediti čak i s veličinom kulta nekog sveca. A nevjerojatno je da su portugalske vlasti 1999. godine prepuštajući Macao kineskim vlastima sve podatke o stausnim stanjima svojih "prekomorskih" građana pohranile na svega nekoliko kompjutorskih diskova i vratile ih u Portugal zrakoplovom. Bilo bi vrlo simbolično da su to učinile brodom, ali nažalost nisu se dosjetili važnosti simbolike tog čina.

2. Moj prvi susret s tom problematikom, odmah nakon diplome koju sam tada bez obrane diplomskog stekao baš položenim posljednjim ispitom iz Pomorskog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci kod prof. dr. Vinka Hlača, 6. listopada 1980. godine, bio je u Vanparničnoj kancelariji Općinskog suda u Rijeci. Tada sam kao pripravnik s nelagodom i zebnjom listao upisnik predmeta koji su se odnosili na primjenu Zakona o proglašenju nestalih osoba umrlim i o dokazivanju smrti,³ iz 1974. godine, koji je još uvijek na snazi, a koji su se odnosili na postupak proglašenja nestalih osoba umrlim cjelokupne posade tadašnjeg Jugolinijinog broda "Tuhobić".⁴

Zakon o proglašenju nestalih osoba umrlim i o dokazivanju smrti sadrži pretpostavke uz postojanje kojih će sud proglasiti umrlom osobu koja je nestala u brodolomu, zrakoplovnoj ili drugoj nesreći, a o čijem životu nije bilo nikakvih vijesti šest mjeseci od dana prestanka opasnosti. Za proglašenje nestale osobe umrlom nadležan je općinski sud na čijem je području nestala osoba imala posljednje prebivalište, odnosno boravište. Institutom skrbništva za poseban slučaj pruža se zaštita interesa nestale osobe. Skrbnika za poseban slučaj imenovat će nestaloj osobi centar za socijalnu skrb prema odredbama Obiteljskog zakona.⁵ U postupku proglašenja nestale osobe umrlom sud će saslušati predlagача, skrbnika nestale osobe i svjedoke, te prema potrebi provesti druge dokaze. U slučaju pomorskih tragedija mala je vjerojatnost da će se saslušavati svjedoci. Dokazni postupak ovisit će u pravilu o dostignutom stupnju tehnološkog razvoja. Oglas o postupku objavit će se u Narodnim novinama. Kao dan smrti smatra se dan kad je prema provedenom postupku vjerojatno da je nestala osoba umrla, odnosno dan koji vjerojatno nije preživjela.

³ Zakon o proglašenju nestalih osoba umrlim i o dokazivanju smrti, Narodne novine br. 10/1974.

⁴ Pomorska tragedija dogodila se 27. prosinca 1980. godine. Svih sedamnaest nestalih pomoraca s broda Tuhobić iz Rijeke proglašeno je umrlima, Vanparnični upisnik Općinskog suda u Rijeci R I 48/81., od ukupno trideset i dva člana posade.

⁵ Obiteljski zakon, Narodne novine br. 162/1998.

Iz teorije građanskog statusnog prava zamljiv je primjer komorijenata. Komorijenti su osobe koje su istovremeno umrle, primjerice u brodolomu. Vrlo su komplicirani nasljednopravni odnosi kad se radi o osobama koje su u odnosu krvnog srodstva budući da je nemoguće utvrditi tko koga i kojim redom nasljeđuje. Prevladava koncepcija prema kojoj se smatra da su komorijenti istovremeno umrli budući da "...smrt ne poštuje generacijski red, niti prvenstvo po uzrastu...smatra se logičnim da su osobe koje su bile u istoj opasnosti istovremeno izgubile život."⁶

Prema Obiteljskom zakonu dan koji je utvrđen kao dan smrti, odnosno dan kad je prema provedenom postupku vjerojatno da je nestala osoba umrla, odnosno dan koji vjerojatno nije preživjela, dan je i prestanka braka. Proglašenje nestale osobe umrlom jedna je od osnova prestanka braka. Budući da život u pravilu ide svojim nepredvidivim putevima plovidbe naprijed, djetetovim ocem smatrat će se na osnovi predmnijeve bračnog očinstva majčin muž ako je dijete rođeno tijekom tristo dana od dana prestanka braka.

Obiteljski zakon ostavlja otvorenom mogućnost, koja se u životu ipak rjeđe koristi, da se očinstvo može priznati i u oporuci. Očinstvo djeteta rođenog tijekom tristo dana od prestanka braka može osporavati majčin muž, za slučaj proglašenja nestale osobe umrlom nasljednici ne mogu pokrenuti postupak osporavanja očinstva, nego bi zaštitu svojih prava mogli ostvarivati samo nastavljanjem već započetog postupka osporavanja očinstva, i to u roku od šest mjeseci od smrti oca koji je pokrenuo postupak ili u roku od mjesec dana od pravomoćnosti odluke o nasljeđivanju (čl. 78. Obiteljskog zakona).

3. Statut grada Dubrovnika, iz 1272. godine, sadrži u knjizi VII. čitav niz odredbi koje se odnose na pomorsko pravo. "Važnu ulogu imao je i pisar 'scribanus' što ga je prema gl. 2. knjige VII. morao imati svaki brod iznad određene nosivosti. Njegova je dužnost da u svoju bilježnicu, brodsku knjigu, upisuje svu robu koja je na brod ukrcana i imena vlasnika robe. U brodsku knjigu uvodio je, naravno, i imena svih članova brodske posade te uglavnom vršio i one poslove koje je na kopnu obavljao javni notar."⁷ Statut sadrži i tekst prisege broskog pisara. U slučaju smrti mornara Statut određuje na koji će se način obaviti isplata. Pomorski edikt Dubrovačke Republike, iz 1745. godine, sadržavao je odredbe u svezi s plovidbom, a prije tiskanja 1784. godine umnožavao se prepisivanjem.⁸ To je jedini zakonik koji je Dubrovačka Republika tiskala. Javnopravne ovlasti pripadale su broskom pisaru iako u tom pravnom izvoru nema odredbi koje bi ukazivale na statusne ovlasti broskog pisara. Zanimljiva je odredba tog Edikta iz 1784. godine: "Od

⁶ Mitić, Mihajlo, *Fizičko lice*, u: *Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada*, Beograd, 1978., prvi tom, str. 369.

⁷ Cvitanic, Ante, *Statut grada Dubrovnika*, Dubrovnik, 1990., Uvod, str. 35.

⁸ *Pravilnik Dubrovačke Republike o nacionalnoj plovidbi*, predgovor Josip, Luetić, *Grada za pomorsku povijest Dubrovnika*, knjiga 5, Dubrovnik, 1972., str. 73-79.

danas pa ubuduće nijedan kapetan ni patrun naše plovidbe izvan Jadrana ne smije ni iz kojega naslova i ni pod kojom izlikom ni ukrcati ni držati na svom brodu ikoju ženu ... Izuzimaju se od ovoga ukrcaji žena koje bi kao putnici morale samo preći s jednoga mjesta na drugo.”⁹

Godine 1774. objavljen je Editto politico di Navigazione mercantile Austriaca. “Sastavljač Pomorskog edikta Marije Terezije, savjetnik tršćanske Intendence Ricci crpao je materijal za svoje djelo poglavito iz francuskog “Ordonance touchant le marine” od god. 1681., toga glasovitoga kodifikatornog remek djela svojega doba, pa iz toskanskoga ‘Editto di Marina e di Navigazione Marittima Toscana’ uzimajući pri tome pametno u obzir prilike našega Primorja i naše mornarice.”¹⁰ Prema odredbama art. III Editto politico di Navigazione mercantile Austriaca javnopravne ovlasti na brodu, poput zaprimanja oporuke, pripadale su brodskom pisaru “dello scrivano”.

4. “Red i disciplina na brodu te sigurnost broda bili su također čimbenici uspješnog dovršenja pomorskog pothvata. Zato je na zapovjednika valjalo prenijeti i neke funkcije organa vlasti. Specifičan položaj zapovjednika poprimio je tako ne samo privatnopravni značaj nego i javnopravni.”¹¹ U teoriji Pomorskog prava navodi se da zapovjednik broda ima javna ovlaštenja upravnih organa zbog prilika u kojima se obavlja plovidba, a koje na kopnu imaju upravni organi.

U bivšoj federativnoj državi, koja se tada isprva zvala FNRJ, na temelju ovlasti iz Uredbe o posadi brodova trgovačke mornarice FNRJ ministar pomorstva donio je 1949. godine Pravilnik o prijavljivanju rođenja i smrti, o primanju izjava posljednje volje i o postupku sa imovinom osoba umrlih na brodovima trgovačke mornarice FNRJ.¹²

Ovlaštenja zapovjednika broda odnose se na statusna pitanja u slučaju rođenja djeteta na brodu, smrti ili primanja oporuke.¹³ Glede pitanja osobnog statusa osoba na brodu, posade i putnika zapovjednik broda odgovara zato što su njegove dužnosti koje se odnose na ta javna ovlaštenja određena zakonima i drugim propisima.¹⁴ Brodar imenuje i razrješava zapovjednika broda. “Zapovjednik broda na hrvatskom brodu mora biti naš državljanin... Samo zapovjednik broda koji je hrvatski državljanin može obavljati upravne poslove, javna ovlaštenja, nastupati kao organ državne

⁹ Pravilnik Dubrovačke Republike o nacionalnoj plovidbi, Građa za pomorsku povijest Dubrovnika, knjiga 5., Dubrovnik, 1972., str. 97.

¹⁰ Verona, Ante, citirano prema Luetić, Josip, Predgovor Pravilniku Dubrovačke Republike o nacionalnoj plovidbi, str. 76.

¹¹ Grabovac, Ivo, Pomorsko pravo Republike Hrvatske, Split, 1997., str. 54.

¹² Pravilnik o prijavljivanju rođenja i smrti, o primanju izjava posljednje volje i o postupku sa imovinom osoba umrlih na brodovima trgovačke mornarice FNRJ, Službeni list FNRJ, br. 109/1949.

¹³ Jakaša, Branko, Udžbenik plovidbenog prava, II izd., Zagreb, 1983., str. 143.

¹⁴ Capar, Rudolf, Pomorsko upravno pravo, Zagreb, 1987., str. 102.

vlasti.”¹⁵ U slučaju da je zapovjednik jahte stranac, javne ovlasti obavljat će prvi časnik palube, odnosno najstariji časnik palube koji je državljanin Republike Hrvatske ili ima boravište na području Republike Hrvatske.¹⁶ Upravo s obzirom na specifične javno pravne ovlasti zapovjednik nije ovisan od brodarar koji ga je postavio. Slijedom toga brodarar neće odgovarati za mjere, radnje i postupke koje je zapovjednik broda poduzeo s osnove svojih javno pravnih ovlaštenja.

Prema Pomorskom zakoniku Republike Hrvatske¹⁷ zapovjednik broda mora sve izvanredne događaje koji su se dogodili na brodu unijeti u brodski dnevnik. Zapovjednik broda mora unijeti u brodski dnevnik upis činjenice rođenja ili smrti osobe na brodu, naznačujući mjesto ili zemljopisnu poziciju broda i vrijeme rođenja ili smrti osobe. Zapovjednik je dužan primiti i u brodski dnevnik upisati izjavu posljednje volje osobe navodeći vrijeme zaprimanja izjave posljednje volje (čl. 168.). Dužnost je zapovjednika broda sačiniti zapisnik o činjenici rođenja ili smrti na brodu, kao i o primitku izjave posljednje volje. Taj zapisnik dužan je dostaviti nadležnom tijelu u prvoj domaćoj luci u koju brod uplovi, a u inozemstvu najbližem diplomatskom, odnosno konzularnom predstavništvu Republike Hrvatske. Zapovjednik broda ima pravo u slučaju dok traje nužda smanjiti svim osobama na brodu obroke hrane i vode radi racionalnijeg korištenja zaliha. Budući da se tim mjerama izravno zadire u temeljna prava putnika i članova posade, mjere s obrazloženjem moraju biti ubilježene u brodski dnevnik (čl. 176. Pomorskog zakonika).

5. Pomorski zakonik je predvidio da će do donošenja provedbenih propisa, za čije je donošenje nadležan ministar pomorstva, prometa i veza, vrijediti ranije doneseni provedbeni propisi. Glede statusnih događaja na brodu radilo se o Pravilniku o postupku u slučaju rođenja ili smrti, nalaska napuštenog novorođenog djeteta, prijema izjave posljednje volje i postupka s imovinom umrlih osoba na brodu iz 1980. godine.¹⁸

Na temelju ovlasti iz Zakona o plovidbi unutarnjim vodama¹⁹ ministar pomorstva, prometa i veza donio je Pravilnik o postupku u slučaju rođenja ili smrti, nalaska napuštenoga novorođenoga djeteta, primitku izjave posljednje volje i postupku s imovinom umrlih osoba na brodu - u tekstu dalje Pravilnik.²⁰ Pravilnik je stupio na snagu u lipnju 2000. godine. Danom stupanja na snagu tog Pravilnika prestao je važiti Pravilnik o postupku u slučaju rođenja ili smrti, nalasku napuštenog djeteta,

---

¹⁵ Stranac bi mogao izuzetno biti imenovan zapovjednikom broda kad je brod u vlasništvu strane osobe (jahta) upisan u hrvatski upisnik brodova. Grabovac, op. cit., str. 54.

¹⁶ Grabovac, op. cit., str. 54.

¹⁷ Narodne novine br. 17/1994.

¹⁸ Narodne novine br. 41/1980.

¹⁹ Narodne novine br. 19/1998.

²⁰ Narodne novine br. 56/2000.

prijemu izjave posljednje volje i postupku s imovinom umrlih osoba na brodu iz 1980. godine, u dijelu koji se odnosi na plovidbu unutarnjim vodama.

6. Sastavni dio Pravilnika su četiri priloga koji sadrže obrasce zapisnika o rođenju djeteta na brodu, zapisnika o nalasku napuštenoga novorođenoga djeteta na brodu, zapisnika o smrti na brodu i zapisnika o popisu imovine umrloga na brodu.

Rođenje i nalazak napuštenoga novorođenoga djeteta unose se u zapisnik koji potpisuje zapovjednik broda, iznimno osoba koja ga zamjenjuje, kao i osoba koja je prijavila taj događaj. Pravna sigurnost gradi se na dodatnoj obvezi da taj zapisnik potpišu i dvije punoljetne osobe kojima je ta činjenica poznata, a u slučaju rođenja ili smrti i rođaci tih osoba ako se nalaze na brodu. Rođenje djeteta dužan je prijaviti otac ako nije spriječen, liječnik, članovi posade broda ili majka čim to bude u stanju učiniti.

Osoba koja je pronašla napušteno novorođeno dijete dužna je prijaviti nala-zak napuštenoga novorođenoga djeteta. Prijave tih statusnih događaja moraju se podnijeti zapovjedniku broda najkasnije u roku od 24 sata od rođenja, odnosno nalaska napuštenoga novorođenčeta. U slučaju putovanja kraćih od 24 sata prijava se mora podnijeti prije završetka putovanja.

Zapisnik o rođenju i nalasku napuštenoga novorođenoga djeteta mora sadržavati ime broda, luku upisa broda, poziciju broda u vrijeme rođenja djeteta ili nalaska napuštenoga novorođenoga djeteta. Nadalje zapisnik mora sadržavati naznaku luke u koju će brod uploviti, podatke o osobi koja je podnijela prijavu i o osobama koje su bile nazočne sastavljanju zapisnika. U dodatku zapisnika o nalasku napuštenog novorođenoga djeteta mora se navesti ime i adresa fizičke osobe ili naziv i sjedište pravne osobe kojoj je dijete predano na zbrinjavanje.

7. U obrascu zapisnika koji se nalazi kao prilog br. 1 Pravilnika nalaze se stilizacije koje nisu u skladu s pozitivnim odredbama Obiteljskog zakona RH glede pravne naravi izjave o priznanju očinstva. U tom dijelu zapisnika o rođenju djeteta na brodu stoji: "...priznavanje i utvrđivanje očinstva". Prema Obiteljskom zakonu u osnovi priznanja očinstva i materinstva leži izjava volje, iako po pravnoj prirodi to nisu jednostrani akti. Za utvrđivanje izvanbračnog očinstva i materinstva priznanjem, osim pretpostavke izjave volje, za upis priznatog očinstva i materinstva u matičnu knjigu rođenih potreban je pristanak majke i djeteta, odnosno suglasnost centra za socijalnu skrb. Tek kad su ispunjene sve te materijalnopravne pretpostavke i izvršen upis u matičnu knjigu rođenih, možemo kazati da je djetetu utvrđeno materinstvo ili izvanbračno očinstvo priznanjem. S obzirom na mogućnost davanja izjave volje o priznanju izvanbračnog očinstva zapovjedniku broda treba spomenuti da u slučaju da nisu dobiveni potrebni pristanci, odnosno suglasnost, muškarac koji je priznao očinstvo može u roku od šezdest dana od priznanja očinstva pokrenuti sudski

postupak za utvrđivanje izvanbračnog očinstva.²¹ “Muškarac koji je priznao očinstvo bez potrebnih suglasnosti mora sačekati protek šezdeset dana, kako bi mu matičar poslao obavijest o nepostojanju pristanka, odnosno suglasnosti. Navedeni rok iz čl. 63. Obiteljskog zakona određen je kao vrijeme u kojem bi matičar morao djelovati (obavještavajući muškarca koji je priznao očinstvo, da nema potrebnog pristanka odnosno suglasnosti) i kao vrijeme koje treba proteći da bi muškarac koji sebe smatra ocem djeteta ustao tužbom za utvrđivanje očinstva.”²²

Može se postaviti pitanje koji je *ratio legis* odredbi Pravilnika u kontekstu obiteljskopravnog instituta priznanja materinstva i izvanbračnog očinstva. Mišljenja smo da se radi o povijesnim reliktima koja su odraz pogibeljnosti pomoračkih zvanja. Prema pravnoj prirodi ta statusna ovlaštenja zapovjednika broda istovrsna su njegovim ovlastima da primi izjavu posljednje volje - oporuku, koja može sadržavati i priznanje izvanbračnog očinstva, odnosno materinstva. Čini se da bi ovlasti zapovjednika broda u kontekstu priznanja očinstva trebalo vrlo restriktivno tumačiti i na njih primjenjivati stroge kriterije za brodsku oporuku uz koju se izričito naglašava da se radi o izvanrednom obliku zbog specifičnosti prilika na brodu. Treba spomenuti da se očinstvo može priznati i u oporuci tako da je moguća izjava posljednje volje osobe na brodu koja bi sadržavala samo izjavu o priznanju očinstva ili uz priznanje očinstva i uobičajene oporučne raspoložbe imovinske naravi za slučaj smrti. Povijesno gledajući čini se da je izjava o priznanju očinstva “izvučena” iz konteksta izvanredne brodske oporuke. Zbog pravne sigurnosti i kontradiktornosti s odredbama Obiteljskog zakona i izjave o priznanju očinstva trebalo bi samo izuzetno, u izvanrednim okolnostima, davati pred zapovjednikom broda.

Budući da se provedbenim propisima ne mogu mijenjati instituti drugih grana pravnog sustava Republike Hrvatske, u ovom se slučaju može raditi samo o izjavi koja je po svojoj pravnoj naravi izjava o priznanju očinstva. Da li će to biti i dostatno za utvrđivanje izvanbračnog očinstva priznanjem, ovisit će o ostalim odredbama Obiteljskog zakona koje se odnose na utvrđivanje izvanbračnog očinstva priznanjem. Budući da Obiteljski zakon predviđa i mogućnost priznanja materinstva zbog ravnopravnosti spolova, trebalo je predvidjeti Pravilnikom i tu mogućnost. Zanimljivo je da Obiteljski zakon (čl. 54.) predviđa i mogućnost da se prizna očinstvo začetog a još nerođenog djeteta, koje će proizvesti pravni učinak *pro futuro* ako se dijete rodi živo.

Budući da zapovjedniku broda nisu i ne moraju biti poznate odredbe posebih zakona, primjerice Obiteljskog zakona, u obrascu zapisnika o “priznanju i utvrđivanju” očinstva trebalo je barem predvidjeti da se zapisnički konstatira dob osobe koja je dala na zapisnik izjavu o priznanju izvanbračnog očinstva, što je donositelju Pravilnika promaklo. Naime, materinstvo i očinstvo prema čl. 56. Obiteljskog za-

²¹ Alinčić, Mira, i dr. Obiteljsko pravo, Zagreb, 2001., iscrpnije o utvrđivanju izvanbračnog očinstva vidi str. 170.-182.

²² Op. cit., str. 188.

kona može priznati i maloljetna osoba koja je navršila šesnaest godina ako je sposobna shvatiti značenje izjave o priznanju. Da sve bude još i kompliciranije, materinstvo i izvanbračno očinstvo može priznati i osoba djelomično lišena poslovne sposobnosti ako je sposobna shvatiti značenje priznanja, osim ako je odlukom o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti određeno da ne može davati izjave koje se tiču osobnih stanja.

8. Zakon o nasljeđivanju (čl. 76.) kao oblik izvanredne oporuke sadrži odredbu o oporuci sastavljenoj na hrvatskom brodu - *testamentum in navigationibus conditum*.²³ Prema pravnoj prirodi brodska oporuka ima karakter javne isprave, a s obzirom na formu radi se o pismenom obliku oporuke. U teoriji se navodi da se radi o izvanrednom obliku oporuke koji će proizvoditi učinke isključivo ako okolnosti boravka na brodu onemogućavaju da se sačini oporuka u obliku sudske oporuke.²⁴ "Izvanrednost prilika boravka na brodu, uslijed kojih nije moguće da sudac sastavi oporučiteljevu oporuku, zahtijevala je da se kao valjani oblik javne oporuke prizna ona koju je oporučitelju napravila osoba koja na brodu vrši (i) funkciju organa vlasti. To je zapovjednik broda."²⁵

Zapovjednik broda dužan je primiti izjavu posljednje volje u formi brodske oporuke. Na brodsku oporuku odnose se i odredbe čl. 70. i 71. Zakona o nasljeđivanju. Zapovjednik broda može sastaviti oporuku po kazivanju osobe koja će tako sačinjenu oporuku pročitati i potpisati. U slučaju da oporučitelj nije u stanju pročitati oporuku, ona će se pročitati u prisutnosti dvaju svjedoka koji će se potpisati i na samoj oporuci. Budući da Pravilnik ne predviđa posebnu formu zapisnika za zaprimanje brodske oporuke, pretpostaviti je da će se ta oporuka sačiniti u formi zabilješke u brodskom dnevniku, te da će zapovjednik broda sačiniti prijepis bilješke iz brodskog dnevnika. Pravilnik predviđa da se oporuka sastavljena na brodu i oporuka predana na čuvanje zapovjedniku broda stavljaju u posebno zapečaćenu omotnicu. Tako sačinjena oporuka imat će pravnoobvezujuće učinke ako bude predana nakon završetka putovanja kapetaniji u prvoj domaćoj luci u koju brod uplovi, a u inozemstvu najbližem diplomatskom, odnosno konzularnom predstavništvu Republike Hrvatske.

Osoba koja se nalazi na brodu može sačiniti vlastoručnu oporuku i predati je na čuvanje zapovjedniku broda. Prema Pravilniku razlikuje se kategorija oporuke sastavljene na brodu i oporuka predana na čuvanje. Budući da se Pravilnikom ne

²³ "Na hrvatskom brodu oporuku može sastaviti zapovjednik broda, po odredbama što važe za sastavljanje sudske oporuke. Oporuka sastavljena na brodu prestaje važiti po isteku 30 dana nakon povratka oporučitelja u Republiku Hrvatsku." Zakon o nasljeđivanju, prvobitni tekst, Službeni list FNRJ br. 20/1955., Dopuna pročišćenog teksta Zakona o nasljeđivanju izvršena je Zakonom o dopunama Zakona o nasljeđivanju, Narodne novine SRH br. 47/1978.

²⁴ Gavella, Nikola, *Nasljedno pravo*, Zagreb, 1986., str. 172-173.

²⁵ Gavella, op. cit., str. 173.

moгу mijenjati odredbe pozitivnog zakonodavstva RH glede specifičnosti oporuke sastavljene na hrvatskom brodu, trebalo je Pravilnikom predvidjeti da će zapovjednik broda upozoriti osobu da oporuka sastavljena na brodu u formi brodske oporuke prestaje vrijediti po isteku 30 dana nakon povratka oporučitelja u Republiku Hrvatsku. Budući da se oporučitelj može vratiti u zemlju prije broda, tada će njegova izvanredna brodska oporuka prestati vrijediti po isteku trideset dana nakon njegova povratka.

9. Zapisnik o smrti osobe na brodu mora sadržavati ime broda, luku upisa broda, poziciju broda u vrijeme smrti osobe. Smrt su dužni prijaviti članovi obitelji umrloga ako nisu spriječeni, liječnik koji je utvrdio smrt, članovi posade broda i druge osobe koje je zateknu na brodu. Nadalje zapisnik mora sadržavati naznaku luke u koju će brod uploviti, podatke o osobi koja je podnijela prijavu i o osobama koje su bile nazočne sastavljanju zapisnika. U dodatku zapisnika o smrti unosi se naziv i sjedište pravne osobe ili ime i prezime fizičke osobe kojoj je mrtvo tijelo predano zbog pokopa. Dodatke zapisnika ovjerit će zapovjednik broda.

Zanimljive su odredbe iz pravnog sustava bivše SFRJ koje su se odnosile na "Pravilnik o zapisniku ki ga sestavi poveljnik ladje o rojstvu ali smrti, in o sprejetju izjave poslednje volje na ladji trgovske mornarice SR Slovenije"²⁶ koji je predviđao " ...da se sahrana umrle osobe može obaviti i spuštanjem leša u more. Iz same te činjenice ne treba izvoditi zaključak da sahrana spuštanjem leša u more nije dopuštena po pravilnicima drugih republika. To će biti neophodno učiniti ako nema mogućnosti da se leš sačuva do povratka u domovinu ili do sahrane na kopnu."²⁷

Brodovi danas zasigurno raspolazu priručnim rashladnim komorama, iako nije isključena moralna obveza pokojnikove izričite želje da bude sahranjen na takav način, kao što je to nedavno učinjeno kao oblik sahrane tragično preminuloga Johna Kennedyja Jr. prema odluci klana Kennedyevih.

Pravilnik sadrži i ovlasti zapovjednika broda glede zaštite imovinskih interesa osobe umrle na brodu (čl. 5. i 6. Pravilnika). Ovlasti zapovjednika broda glede zaštite imovinskih interesa nasljednika osobe preminule na brodu imovinske su, a ne statusne naravi. Te ovlasti zapovjednika broda mogu se usporediti s ovlastima skrbnika za poseban slučaj čije je imenovanje u nadležnosti centara za socijalnu skrb. Materijalnopravne pretpostavke za imenovanje skrbnika za poseban slučaj sadrži Obiteljski zakon.

Sve bitne činjenice statusne naravi koje su utvrđene zapisnicima iz Pravilnika o postupku u slučaju rođenja ili smrti, nalaska napuštenoga novorođenoga djeteta, primitku izjave posljednje volje i postupku s imovinom umrlih osoba na brodu zapovjednik broda unosi u brodski dnevnik, a sve primjerke zapisnika dostavlja kapetaniji čim uplovi u domaću luku. Ako se brod nalazi u plovidbi inozemstvom,

²⁶ Uradni list SR Slovenije br. 10/1980.

²⁷ Capar, Rudolf, *Pomorsko upravno pravo*, Zagreb, 1987., str. 111.

zapisnike predaje najbližem diplomatskom, odnosno konzularnom predstavništvu Republike Hrvatske. Pravna sigurnost tih važnih statusnih promjena sankcionirana je Pravilnikom na način da je predviđena novčana kazna za rođake ili druge osobe koje se nalaze na brodu, a nisu postupile sukladno odredbama Pravilnika o prijavi rođenja, smrti ili nalaska napuštenoga novorođenoga djeteta na brodu.²⁸

10. Zanimljivo je da se u Pomorskom zakoniku, kao ni Pravilniku o postupku u slučaju rođenja ili smrti, nalaska napuštenoga novorođenoga djeteta, primitku izjave posljednje volje i postupku s imovinom umrlih osoba na brodu, ne spominje "romantična" uloga zapovjednika broda kao službene osobe pred kojom bi se mogla sklopiti ženidba. Namjerno je korišten termin ženidba jer u kontekstu pomorskog prava, prema natuknici iz Pomorske enciklopedije, brak znači nešto drugo. "Brak, sika vrlo rasprostranjen naziv za sve tvrde uzvisine morskoga dna na kojima se redovno zadržavaju mnoge vrste plave i bijele ribe."²⁹ Na terminološku nedosljednost uporabe termina brak za oznaku ženidbe argumentirano je upozorio 1938. godine, u predratnom Mjesečniku, glasilu pravničkoga društva, prof. dr. Edo Lovrić s prilogom pod naslovom "Da li ženidba ili brak."³⁰

Prema Obiteljskom zakonu (čl. 15.) brak se sklapa na svečan način u službenoj prostoriji, a iznimno na drugom prikladnom mjestu, o čemu odluku donosi matičar. Za sklapanje braka izvan službene prostorije plaća se posebna naknada, s time da se brak sklapa isključivo u prisutnosti nevjeste i ženika, matičara i dvaju svjedoka.³¹ Prikladnim mjestom može se smatrati i brod, jahta, barka, jedrilica, podmornica... Važno je samo da matičar ne pati od morske bolesti!

Ostaje hipotetska, iako otvorena, mogućnost da se brak koji će imati sve učinke građanskoga braka prema Obiteljskom zakonu RH sklopi u brodskoj kapelici, ako bi takva postojala na hrvatskom brodu, pred rimokatoličkim svećenikom ili u izuzetnim okolnostima sukladno odredbama Zakonika kanonskoga prava Katoličke crkve. Obiteljski zakon u skladu s Ugovorima o pravnim pitanjima koji su zaključeni između Svete Stolice i Republike Hrvatske³² propisuje pretpostavke koje moraju biti ispunjene da bi se braku sklopljenom u vjerskom obliku priznali učinci građanskog braka.

²⁸ Članak 14. Pravilnika o postupku u slučaju rođenja ili smrti, nalaska napuštenoga novorođenoga djeteta, primitku izjave posljednje volje i postupku s imovinom umrlih osoba na brodu glasi "Novčanom kaznom od 500,00 do 1000,00 kuna kaznit će se rođaci i druge osobe koje se nalaze na brodu, ako ne postupe u skladu s člankom 3. ovoga Pravilnika".

²⁹ Pomorska enciklopedija, tom I, Zagreb, 1972., str. 432

³⁰ Lovrić, Edo, Da li "ženidba" ili "brak", Mjesečnik - glasilo pravničkoga društva, Zagreb, LXIV, 1938., br. 6, 7 i 8. str. 380-382.

³¹ Pravilnik o mjerilima za određivanje iznosa naknade za sklapanje braka izvan službene prostorije, Narodne novine br. 53/1999.

³² Zakon o potvrđivanju Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 3/1997.

11. Statusne javnopravne ovlasti zapovjednika broda odraz su pogibeljnosti pomoračkih zvanja tijekom povijesti. U radu je ukazano na nedosljednosti Pravilnika u usporedbi s posebnim zakonima Republike Hrvatske koji uređuju tu problematiku, napose priznanja izvanbračnog očinstva. Povijesno gledajući čini se da je izjava o priznanju očinstva "izvučena" iz konteksta izvanredne brodske oporuke. Zbog pravne sigurnosti i kontradiktornosti s odredbama Obiteljskog zakona izjave o priznanju očinstva, prema postojećim odredbama, trebalo bi samo izuzetno, u izvanrednim okolnostima, davati pred zapovjednikom broda. Ostaje otvorenom mogućnost da se očinstvo prizna u oporuci bez obzira radi li se o redovnoj vlastoručnoj ili izvanrednoj brodskoj oporuci. Mišljenja smo da *de lege ferenda* treba ukinuti mogućnost davanja izjave o priznanju očinstva pred zapovjednikom broda, tim više što Pravilnikom nisu predviđene i ostale izjave statusne naravi majke ili djeteta. Bez obzira na ubrzani razvoj tehnologije čini se da će i dalje *de lege ferenda* trebati predvidjeti statusne ovlasti zapovjednika broda glede rođenja ili smrti osoba na brodu. Bilo bi dobro da odredbe Zakona o proglašenju nestalih osoba umrlim i dokazivanju smrti stoje u ladici i da se ne primjenjuju...

I što iskreno iz duše, dragi Vinko, napisati za kraj:

*Svi mi znamo, ima tu ispod nas jedna mrtva luka, u kojoj i brod s imenom HRVATSKA na mrtvom vezu stoji, ti brodovi više na svoje jarbole ne meću svečano ruho, oni zbog srama ploviti se boje i stoje.... "U Komizi je do danas sačuvan drevni običaj pogreba broda. Njegov život započinje krštenjem, a završava pogrebom. Na Dan svetoga Nikole Putnika, zaštitnika pomoraca, ispred njegove crkve svake se godine zapali brod kao žrtva za spas svih brodova koji plove i kao zalag obnove broda koji će nestati u plamenu."*³³

Summary

PUBLIC STATUTORY POWERS OF THE MASTER OF THE VESSEL

The article contains an overview of the statutory powers of the master, which are in general performed on land by state authorities. The author presents a situation according to the Maritime Law of the Republic of Croatia and according to the Book of Rules in case of childbirth or death, finding a new born child, receiving a statement of a last will and in case of procedure concerning the property of persons who died on a ship. Detailed explanation is given regarding instruments connected

³³ Božanić, Joško, Brod, u: Iskustvo broda - baština drvene brodogradnje u Hrvatskoj, izd. Dubrovački pomorski muzej, 2002., str. 18.

with this problemacy. The instruments are governed by the Law to Declare Missing Persons Dead and to Prove Death, Family Law and Law of Inheritance.

Key words: *master of a vessel, delivering a child on a ship, death on a ship, foundling on a ship, last will made on a ship, declaring a missing person for dead.*

Zusammenfassung

ÖFFENTLICHE STATUELLE BEFUGNISSE DES SCHIFFSKOMMANDANTEN

Die Arbeit beinhaltet einen Überblick der statuellen Befugnisse eines Schiffskommandanten, die auf dem Festland in der Regel die befugten Organe des Staates ausüben.

Es wird die Situation nach dem Seefahrtsgesetz der Republik Kroatien und nach den Dienstvorschriften im Falle von Geburt oder Tod, der Auffindung eines ausgesetzten neugeborenen Kindes, des Empfanges der öffentlichen Bekundung des letzten Willens, und des Verfahrens mit dem Eigentum von auf dem Schiff verstorbenen Personen dargelegt. Es werden die Institute, die mit dieser Problematik verbunden sind erklärt, die gemäß dem Gesetz über die Vermissten- und Todeserklärung und den Beweis des Todes, dem Familiengesetz und dem Erbgesetz geregelt werden.

Schlüsselwörter: *Schiffskommandant, Geburt eines Kindes auf dem Schiff, Tod auf dem Schiff, Findelkind auf dem Schiff, Schiffstestament, Todeserklärung von Vermissten.*

Sommario

POTERI PUBBLICI DEL CAPITANO DELLA NAVE

Il lavoro contiene una rassegna dei poteri pubblici del capitano della nave, che in generale sono esercitati sulla terra dalle autorità pubbliche. L'autore presenta la situazione secondo il Codice marittimo della Repubblica di Croazia e secondo il Regolamento per la nascita o il decesso, il ritrovamento di un bambino appena nato, il ricevimento del testamento e la procedura per la proprietà di persone decedute su di una nave. È avanzata la spiegazione dettagliata degli strumenti connessi con questa problematica. Gli strumenti sono regolati dalla Legge sulla dichiarazione di decesso di persone disperse e prova del decesso, la Legge sulla famiglia e la Legge sulla successione.

Parole chiave: *capitano di una nave, parto di un bambino su una nave, morte su una nave, affondamento di una nave, testamento su di una nave, dichiarazione di decesso di una persona dispersa.*